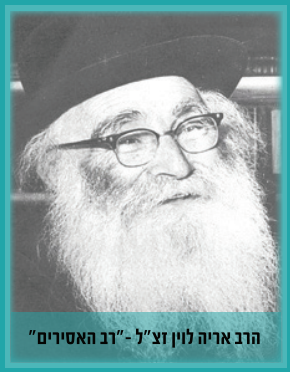
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 243

כ' שבט תשפ"ב

פרשת יתרו

דרך חיים

זכה יתרו חותן משה ופרשתנו, פרשת מתן תורה, נקראת על שמו. יש בזה לימוד לדורות ללמדנו כיצד עלינו להתקרב לזכות לעול תורה, כפי שנהג יתרו. לשם כך עלינו להתבונן מהי עבודתו המיוחדת שזיכתה אותו בכבוד הזה, ומכוחה אנו למדים כיצד עלינו לנהוג.

המילים "יתרו כהן מדין חותן משה" (שמות יח א) נראות כדבר והפכו. מצד אחד מתכבד יתרו בהיותו חותן משה רבנו איש האלקים, ומצד שני נקרא על שם מעמדו השפל ששימש כמשרת לאלוהות זרה. נעים זמירות ישראל אמר (תהלים קז מג) "מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'". אומר החת"ם סופר בפירושו על פרשתנו ש"מי חכם" הוא ראשי תבות "יתרו כהן מדין חותן משה". סתם המשורר ולא פירש מי הוא אותו החכם המתבונן בהשגחת ה' ומכיר את חסדיו, אבל ברמז אמר דוד המלך כי אותו החכם המתבונן הוא יתרו. יתרו ש"שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק" (רש"י שמות יח א) הכריז לאחר שראה את חסדי ה' "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם" (שמות שם י-יא).

אומר רש"י (שם א) על פי המדרש: "שבע שמות נקראו לו רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל". השם פוטיאל מוזכר פעם אחת כאשר רוצה התורה לייחס אליו את אלעזר הכהן: "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס" (שמות ו כה) - "מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודה זרה" (רש"י שם). מה ראתה התורה לייחס לאלעזר הכהן קשר עם יתרו דווקא ביחס למה שהיה מפטם עגלים לעבודה זרה? אדרבה יכול היה רש"י לצעוד בדרך המכילתא דרבי ישמעאל (יתרו א): "פוטיאל- שנפטר מעבודה זרה".

לשם הבנת ביאורן של נקודות אלה נקדים ונתבונן במעטרם לימוד התורה מברכים אנו את ברכת התורה, "ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העמים וקרבנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום" (טור אורח חיים סימן מז). ברכת התורה באה ומדגישה את מה שה' בחר בנו מכל העם, ולכאורה אנו אלה שבחרנו בו ולא הוא שבחר בנו, כפי שאומר המדרש (עבודה זרה ב:): "אמר ר' יוחנן: מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה".

המשך בעמוד הבא

הגליון מוקדש לעילוי נשמת

שרה בת יעקב ז"ל

טלפון: 1700-700-999 | **דוא"ל:** ish.tsadik@gmail.com | **אתר:** www.ish-tsadik.org.il

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

ביחס למדרש זה אמר החת"ם סופר (דרשות חלק א עמוד קא): "ולכאורה קשה ממה נפשך, אם היה להם הבחירה שהם רצו לקב היה נותן להם התורה גם כן, ואם כן היו גם הם עם הנבחר כמונו כמוהם, ואם כן מה בצע לנו בעבודתינו במצרים וברית אבות אשר כרת עמנו ומה כל הרעש הזה? ואם נאמר שגלוי לפניו שימאנו לקבל, אם כן היה החזרתו על כל אומה ולשון פעולה בטילה וחלילה לחשוב כן".

לשם כך יש להתבונן במקור המדרש (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו פרשה ה): "נגלה על בני עשו הרשע ואמר להם, מקבלים אתם עליכם את התורה? אמרו לו: מה כתיב בה? אמר להם: "לא תרצח". אמרו לו: זו היא ירושה שהורישנו אבינו, שנאמר "ועל חרבך תחיה". נגלה על בני עמון ומואב, אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: "לא תנאף". אמרו לו: כלנו מניאוף דכתיב "ותהרין שתי בנות לוט מאביהם" והיאך נקבלה?! נגלה על בני ישמעאל, אמר להם: מקבלים אתם עליכם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: "לא תגנוב". אמרו לו: בזו הברכה נתברך אבינו, דכתיב "והוא יהיה פרא אדם", וכתיב "כי גנב גנבתי". וכשבא אצל ישראל, "מימינו אש דת למו", פתחו כלם פיהם ואמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"".

מקשה בעל 'מרכבת המשנה' (בפירושו על המכילתא) "אטו הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו ודילג שאר דברות הראשונים?". בהשקפה ראשונה נראה שהקב"ה נהג עם שאר העמים באופן שאינו הגון, שכן מיד הציע לפניהם דווקא את האיסורים הקשים והחמורים שבעשרת הדברות, ונראה הדבר כמי שבא מלכתחילה להכשיל אותם. על כך משיב מרכבת המשנה כי הגמרא (יבמות מז.) מלמדת כי גר שבא להתגייר מלמדים אותו מצוות לקט, שכחה ופאה, כדי ללמד שבשונה מבן נח שנהרג על פחות משוה פרוטה ומקפיד על ממונו במיוחד, אצל ישראל יש צדקה ומחילה על הממון, ובכך מראים לו את הצד ההפכי בתכלית לטבעו, על מנת שיבין בצורה הבהירה ביותר את המעבר החד שיש בגיורו. כך גם נהג הקב"ה עם כל האומות, הראה הוא לכל אחת ואחת את ההיפך מטבעה. אמנם בישראל לא מצינו במדרש אמירה של מצוה שהיא היפך טבעו. על כך אמר ה'אבני נזר' (שם משמואל במדבר תרעב ד"ה ונראה): "דמהות ישראל להשתוקק לקרבת אלקים, ובמה שנאמרה להם מצות הגבלה קבלו עליהם לעמוד מרחוק זה היה נסיון גדול אצלם שמשלו על תאותם". עיקר היחס של ישראל עם הקב"ה בא לידי ביטוי דווקא במה שהם נכונים לקבל עול ההפוך מטבעם. יסוד זה הוא הבסיס לכל קבלת התורה כולה, כפי שכותב ר' ישראל מסלנט (אור ישראל איגרת יז): "ובזאת הלא נודע. כי אדם לעמל יולד, ללחום מלחמת מצוה, והחובה עליו להתיגע בעבודת ה', לא רק לשמור מה שטבעו מניחו מעצמו, ומה שהוא קצת כבידות להזניח, כי בזה האופן אין האדם עובד ה' רק הטבע עושה שלה, ויוכל להקרא חלילה פורק עול, כאשר לא יתן שום יגיעה לעבודת ה'

המשך בעמוד הבא

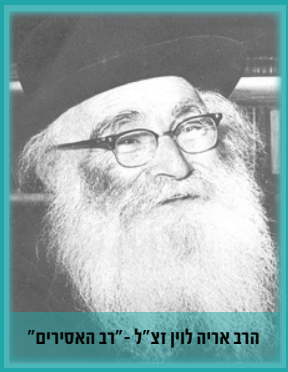
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

יתברך שמו, רק לשמור מה שאין עליו עול. וזאת הוא היסוד מעבודת האדם לבוראו יתברך שמו, לשמור ולעשות גם מה שאין לבו חפץ".

לכן אומרים אנו "אשר בחר בנו מכל העמים", לא במובן שה' בחר בנו ולא אנו בחרנו בו, אלא שה' בחר בנו לקבל את עולו יתברך, ואנו בעמדנו בקבלת עול תורה ומצוות קיבלנו עלינו את בחירתו בנו. בכל יום כשאנו לומדים את תורת ה' ניגשים אנו גם כן מתוך אותה קבלת עול של יציאה מטבענו, כפי שמבאר בעל התניא (ליקוטי אמרים פרק טו): "ובזה יובן מה שאמרו בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים... ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה'". מאה פעמים מבטא את מה שהאדם רוצה לחזור על לימודו שלא יישכח ממנו, אבל בלמדו את הפעם המאה ואחת מראה הוא כי חפצו בתורה עצמה - לשמה ולא רק לשם ידיעתו שלו.

יסוד קבלת התורה הוא עבודת ה', "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שמות ג יב), דווקא בדברים שיש בהם עמל ויגיעה לשבור את ההרגל. לכן אומות העולם שלא היו נכונים לשנות את טבעם ואופיים לא נמצאו נכונים לקבלת התורה. יתרו בשמעו את קריעת ים סוף ומלחמת עמלק התעורר להתבונן בחסדי ה', אך לא השאיר זאת בהתפעלות חד פעמית בלבד, אלא מכוחה התעורר לעשות שינוי גדול באישיותו מ"כהן מדין" ל"חותן משה". זהו המבוא לכל מתן תורה, הנכונות לעשות מהפכה ושינוי בטבענו והרגלנו. לכן ביחוס אלעזר ליתרו מדגישה התורה את היותו פוטיאל, שמצד אחד פיטם עגלים לעבודה זרה ומאידך נפטר ממנה. דווקא מכח מה שהגיע מהפיטום לעבודה זרה עד למצב שנפטר ממנה זכה לזרע קודש עובדי ה' במשכן הקודש.

שבת שלום!

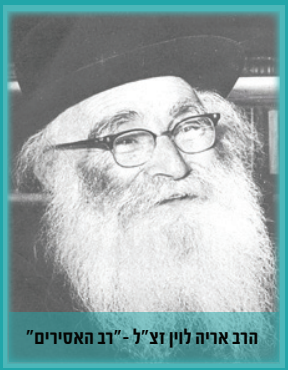
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

בשנתו האחרונה של ר' אריה פקדוהו יסורים קשים: מחלת לב וסרטן הריאות אשר התפשט בהדרגה בכל גופו. יומיים לפני פטירתו נפל ר' אריה ונסדקה עצם באמת ידו, ומרוב הקרנות, זריקות ועירויים היה גופו לפצע ולחבורה ולא נותר בו מתום.

באותו פרק זמן, היה מאושפז באגף סמוך חנוך טמפלהוף, מלוחמי ומגיני ירושלים העתיקה, שחלה במחלה ממאֵרת. כשביקר אצלו חברו אברהם דובדבני ביקשו: "קחני לר' אריה, ברצוני לפגשו בטרם אמות".

הובילו אברהם דובדבני לר' אריה, התיישב חנוך על קצה מיטתו של ר' אריה והחל גועה בבכי. ניסה ר' אריה להרגיעו, אך ללא הועיל.

אמר חנוך לר' אריה: "הרופאים אומרים לי כי אין מזור למחלתי הסופנית, ימיי ספורים ואני נוטה למות". ושב ופרץ בבכי מר.

ר' אריה שאף הוא עצמו לקה בסרטן והיה כחוש וחלוש, ליטף את ידו של חנוך ושאלו: "אמור לי, המאמין אתה ליי?".

"מה השאלה, רבי, מאמין אנכי לכל מוצא פיך". השיבו חנוך. "ובכן", אמר ר' אריה, "האמן לי כי 'שם' לא כל כך רע. האמן לי כי 'שם' טוב מ'פה'".

(צדיק יסוד עולם עמוד 373)

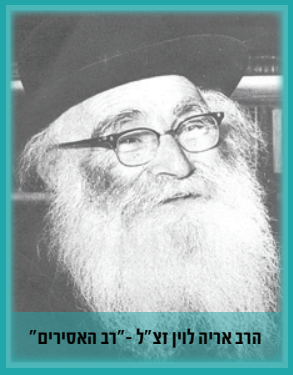
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

אומרת הגמרא (ברכות נד:): "אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא" והוכיחו דבריהם מפסוקי תהלים פרק קז. מכאן למדה הגמרא חיוב ברכת "הגומל".

חיוב זה על פי דעת הפוסקים חל על ניסים נוספים שאירעו לאדם, ופסק מרן השולחן ערוך (אורח חיים ריח ט): "יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם; אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכיוצא בזה, אינו חייב לברך; ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות". בכלל דבריו הוא גם מצבים בהם אדם היה בסכנת חיים ודאית (עיין משנה ברורה שם ס"ק לב ושער הציון ס"ק כח-כט) או קרובה לודאי (משנה הלכות ז ל), אף שעל פי דרך הטבע ישנה אפשרות לעבור אירוע זה בחיים, מברך "ברכת הגומל". אמנם אדם שלא היה נתון כלל בסכנת חיים אלא נמנע בדרך נס או טבע מלהיכנס לכלל סיכון אינו מברך בשם ומלכות. ויכול לעלות לתורה ולכוון בשעת אמירת "ברכו את ה' המבורך" גם על הסיוע ממרומים שלו זכה.

לעניין ברכת "הגומל" לאשה, ומי שמעיין בדברי הבן איש חי (פ' עקב), הכף החיים ובאור לציון רואה בפשיטות שנשים חייבות בברכת "הגומל", וכן האריך באגרות משה. דנו הפוסקים האם הבעל יכול להוות שליח עבור אשתו. מרן הבית יוסף (סימן ריט) הוכיח ממעשה שהובא בתלמוד שאפשר לברך עבור הזולת ולומר "מי שגמלך כל טוב וכו'", אולם בהמשך דבריו נסתפק הב"י בדבר, ובשולחן ערוך (או"ח ריט ד) פסק שאפשר לברך עבור הזולת. ומשמע מדבריו שם שלאו דווקא עבור רבו, וכפי שביאר מרן הרמ"א וכן פסקו הפוסקים (מחצית השקל, ופרי מגדים אשל אברהם). אולם הדבר נתון בספק בין האחרונים, ולכן להלכה נפסוק שתשמע את בעלה אומר בעלייתו לתורה "ברכו את ה' המבורך" ויכוון על הטובה שה' גמל איתה והיא תכוון לצאת ידי חובת ההודאה בברכתו זאת (כך כתב הא"ר בשם התו"ח). או לחילופין תיגש האשה עצמה לאחר התפילה לצד עזרת הגברים ותברך "הגומל" והקהל יענה אחריה. וכמובן אם מגיעים עשרה גברים אל הבית יכולה לברך שם (הרב נסים קרליץ בשם מרן החזו"א). והקל האגרות משה שאשה יכולה לברך גם בפני בעלה בלבד, ורק גברים צריכים להחמיר לברך בפני עשרה.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה | שמעתי פעם שכשאומרים "ברוך ה'" יוצאים ידי חובת ברכת שהחיינו על ראיית פני חברו אחר ל' יום, האם כך יש לנהוג להלכה?

תשובה | כך כותב בעל ברכת הבית, מהרב איינהורן זצ"ל מצפת. וכך כתוב בעוד מקומות (בית ישראל סי' לג). אבל הדבר לפלא, שהרי ברכה שאין בה מלכות ("מלך העולם") לא יוצאים בה ידי חובה.

אגב, שמעתי בשם הרבי מקארלין שכשאומרים בזמירות שבת "ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל" צריך לחשוב "ברוך" ובלב לומר "אתה" ואז לומר "ה'" ולחשוב "מלך העולם" ולומר "אשר נתן מנוחה", שבזה יוצאים ידי חובת ברכה על עונג שבת. אבל וודאי שאדם שרק חשב בלב את המילים "מלך העולם" לא יצא ידי חובת ברכה, ועל כן העניין הזה הוא על דרך של השתוקקות ולא כקביעה הלכתית.

שאלה | מדוע אומרים "שהחיינו וקיימנו והגיענו", הלא זו חזרה משולשת על אותו תוכן?

תשובה | הרוקח (סי' שעא) כותב שזה כנגד "הללי נפשי את ה', אהללה ה' בחיי, אזמרה לאלוקי בעודי". איני יודע להלום כיצד שלושת המילים הן כנגד שלושת המקטעים שבמזמור, אבל ידוע שכל דברי הרוקח הם מפי אליהו הנביא.